

helt og fuldt ud op til de forventninger, man med rette kan stille til et værk af denne type.

*Troels Dahlerup*

*Optegnelser fra Holevadgården 1767-1863.* Ved Holger Rasmussen. (Landbohistorisk Selskab, 1982). 246 s.

*Storlandbrug under omformning. Ud-  
drag af danske godsforvalterbreve  
1784-1792.* Ved Ole H. Christensen. [Landbohistorisk Selskab, 1982]. 336 s.

I Landbohistorisk Selskabs publikationsliste omtales »Optegnelser fra Holevadgården« som tredje bind i serien bondedagbøger udgivet af Selskabet. Det står der imidlertid ikke noget om i bogen selv, og det er heller ingen dagbog, men optegnelser, som er gjort samlet for hver måned og i øvrigt næsten udelukkende koncentreret omkring markarbejdet og arbejdet med afgrøderne, herunder selvfølgelig også vejrliget. Man kan her gennem en lang periode følge agerbrugets udvikling på en bestemt gård, beliggende nord for Assens, dog ikke fra 1767, som titlen let forleder en til at tro; de nøjagtige månedsvise optegnelser strækker sig over tidsrummet 1801-63. Bogen rummer naturligvis et landbrugs- og kulturhistorisk materiale af værdi, men som helhed er den dog langt fra så givende som de egentlige bondedagbøger, specielt Nørre Tulstrup-dagbogen, og man kan ikke undgå at spørge sig selv, om der virkelig er tilstrækkelig almen interesse for en bog som denne.

Den anden bog, »Storlandbrug under omformning«, er ifølge forordet tænkt som et direkte modstykke til bondedagbøgerne, idet man gennem uddrag af godsforvalterbreve fra 5 udvalgte hovedgårde vil belyse modpar-

tens, altså godsejernes situation. Det er i sig selv en god idé, men der er imidlertid her skåret meget dybt i brevene, og de anførte selektionskriterier bøder ikke meget på denne kalamitet. I indledningen siges det da også, at der ikke er tale om en videnskabelig udgave. Men herved kommer udgiveren til at sætte sig mellem to stole, for bogen er ikke egnet til læsning i en bred, historisk interesseret kreds. En ordliste bag i er langt fra en tilstrækkelig hjælp til forståelse for den, der møder uden forkundskaber, og bibeholdelsen af den originale ortografi tjener i dette tilfælde ikke noget formål, men er kun til besvær.

De to her foreliggende bøger kan i det hele nok give anledning til overvejelser om hensigtsmæssigheden og udformningen af sådanne kildeudgivelser, og om de sker på grundlag af en tilstrækkelig stram styring og planlægning.

*Paul G. Ørberg*

Jan Dirchsen: *Hollænderbyen og dens mennesker.* (Nationalmuseets Forlag, 1982). 176 s., ill.

Den fra Nederlandene stammende minoritet på Amager har i lang tid optaget topografer og malere. Dens kultur var fyldigt repræsenteret på Den kunstindustrielle Udstilling i København 1879, i hvis katalog den fik en udførlig beskrivelse, selv om det måske mere var den nationale romantik, som fik almenheden til at beskæftige sig med den, end det var videnskabens forsøg på at bestemme og afgrænse dette fremmedelements betydning; man husker stadig mere Julius Exners farverige malerier end indvandrerens forbavsende evne til at bevare deres særtræk, skønt de levede i hovedstadens nærhed og økonomisk var afhæn-

gige af den. Jan Dirchsens bog skildrer opløsningen af hollænderbyens særstilling. 1811 blev der for sidste gang prædikeret på hollandsk i kirken, og dermed begyndte assimilationen, som udførligt kommer frem i enkeltheder. Til et nærmere studium må man dog også søge til andre og mere udførlige redegørelser. Hos Jan Dirchsen standser man ved beretningen om Saltholm og dens betydning som græsning for kvæget og ved beskrivelsen af det daglige liv i gården, og når denne lille enklave på Amager kunne bevare sit særpræg endnu i dette århundrede, skyldes det vel især den relative velstand, beboerne kunne opretholde, og København som afsætningssted for produktionen beskrives udførligt. Det er en bog, hvis oplysninger ikke kan forbigås, når man vil sætte sig ind i stedets særegne forhold, og billederne uddyber teksten udmærket. Da Jan Dirchsen er født 1904, kan han kun ud fra sine egne oplevelser berette om den nyere historie, og det vil for de fleste læsere være tilstrækkeligt.

Helge Søgaard

Erna Lorenzen: *Arvegods. Bondemiljø før industrialiseringen*. (Poul Kristensens forlag, Herning, 1982). 104 s.

Bogen omhandler den glæde, man kan have ved at beskæftige sig med gamle ting, i første række især genstande man arver eller har arvet. For disse heldige ejere af arvegods giver bogen en introduktion til, hvordan man kan finde ud af mere om tingene. Således fortæller den om, hvilken litteratur man kan søge til for at finde, hvad genstandene står for rent kulturhistorisk; dertil giver den vejledning i, hvilke kildegrupper (trykter som utrykte) man kan betjene sig af, hvis man vil finde ud af

vekslende ejerforhold omkring genstandene. En væsentlig del af bogen bruges til en demonstration af, hvilke resultater forfatteren har opnået ved at arbejde på denne måde med et materiale fra en gård i det velstående Hedebo-område på Sjælland. Begyndere inden for slægts- og lokalhistorie kan således finde inspiration til videre arbejde i bogen.

Birgitte Kjær

Verner Bruhn: *En by, en egn ... et samfund*. (Rosendahls Forlag, 1982). 117 s., ill.

Da Esbjerg blev grundlagt i slutningen af 1860'erne, var der ingen, der kunne vide, hvad stedet skulle udvikle sig til, men det viste sig hurtigt, at det var en gøgeunge, som beskar de nærmeste byers udvikling. Der opstod en lokalpatriotisme, der var lige så stor som i de gamle byer Ribe og Varde, men mere var rettet mod at tjene penge og vokse end at værne om traditioner, som ikke fandtes, men først skulle skabes. Et led i denne fremdrift var stiftelsen af »Sydvestjydsk Samfund« i 1907, der nu har fået sin historie. Formålet var at »fremme de almene økonomiske og kulturelle opgaver«; stifterne var fremtrædende erhvervsfolk i Esbjerg, og dermed var også målet sat, selv om det i foreningens navn tilsyneladende var angivet, at det var hele egnen, hvis fremgang skulle styrkes og ikke Esbjergs alene. Det viste sig snart, at det var denne by, samfundet kom til at gavne, og bogen gennemgår de store og små opgaver, det løste eller måtte lade ligge. Til de sidste hørte en bro til Fanø, hvor man ikke var begejstret for projektet, og heller ikke trafikministeriet anså arbejdet for nødvendigt. Verner Bruhn søger til slut at sætte foreningens virksomhed ind i den alminde-